Monimuotoiset perheet -verkoston lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 ja siihen liittyviksi laeiksi sekä lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta

Esityksen mukaan mm. sairauspäivärahaan, kuntoutusetuuksiin, työttömyysturvaan, peruspäivärahaan lapsikorotuksineen, kotihoidontukeen, yleiseen asumistukeen ja opintorahan huoltajakorotukseen ei tehtäisi vuosina 2024–2027 lainkaan indeksitarkistuksia, ellei niiden tekemättä jättämisen vaikutus etuuksien reaaliseen tasoon ylitä 10,2 prosenttia.

Monimuotoiset perheet -verkosto pitää indeksitarkistusten jäädyttämisestä erittäin haitallisena vaikeissa taloudellisissa tilanteissa elävien lapsiperheiden ja perheellistymistä toivovien kannalta.

Verkosto on huolissaan indeksitarkistusten tekemättä jättämisen vaikutuksista erityisesti:

- yhden vanhemman perheisiin
- lapsen tai vanhemman menettäneisiin, sekä
- opiskeleviin, työkyvyttömiin, työttömiin, sairaudesta kuntoutuviin ja työssä käyviin pienituloisiin vanhempiin ja vanhemmuudesta haaveileviin.

Verkosto kiittää kansaneläkelain mukaisen lapsikorotuksen, perhe-eläkkeen, elatustuen sekä toimeentulotuen perusosan jättämistä pois indeksijäädytysten piiristä, ja esittää vähintään **opintorahan huoltajakorotuksen sekä työttömyysetuuden lapsikorotuksen jättämistä pois** lakimuutoksesta. Etuuksien lapsikorotukset ovat kustannustehokkain tapa vähentää lapsiperheköyhyyttä sosiaaliturvan avulla. Verkosto pitää haitallisena myös HE 73/2023 vp esitystä työttömyysetuuden lapsikorotuksen poistosta.

Verkosto esittää, että kotihoidon tuki sekä osittainen ja joustava hoitoraha säilytetään indeksitarkistusten piirissä. Tuet ovat erityisen tärkeitä monikkoperheille.

Verkosto toteaa, että etuuksien indeksijäädytykset lisäävät lapsiperheköyhyyttä, sen riskiä ja viimesijaisen toimeentulotuen tarvetta. Verkosto on myös huolissaan esityksen **haitallisista vaikutuksista lapsihaaveiden toteuttamiseen esimerkiksi opiskelijana**. Sosiaali- ja terveysministeriön yhteisvaikutusarvion mukaan muutokset kasvattavat lasten pienituloisuusastetta sekä suhteellista pienituloisuutta nuorilla aikuisilla ja yksinhuoltajilla.

Verkosto kannattaa esityksiä lapsilisän korotuksista. On kuitenkin tärkeää huomioida, että lapsilisä katsotaan toimeentulotukea vähentäväksi tuloksi, joten korotukset lisäävät muiden tuloja, mutta eivät erityisen vaikeissa tilanteissa viimesijaisen toimeentulotuen varassa elävien perheiden käytettävissä olevaa rahamäärää. **Verkosto esittää korotusta myös monikkolapsista (kaksoset, kolmoset, neloset) sekä lapsilisän jatkamista 3 kuukautta lapsen menehtymisen jälkeen.**

Kotitalouksien taloudelliset vaikeudet voivat aiheuttaa stressiä sekä vanhemmille että lapsille, siirtää lapsihaaveiden toteuttamista pidemmälle tulevaisuuteen, lisätä perheiden ja lasten tukipalveluiden, lastensuojelun ja mielenterveyspalveluiden tarvetta sekä lisätä riskiä ylisukupolviselle huono-osaisuudelle. Tällaiset seikat tulisi myös huomioida arvioitaessa muutosten pitkäaikaisia vaikutuksia valtion, hyvinvointialueiden sekä kuntien talouteen.

Monimuotoiset perheet
Haapaniemenkatu 7-9 C, 2. krs, 00530 Helsinki
www.monimuotoisetperheet.fi

Tarkemmat huomiot esityksen vaikutuksista

Yhden vanhemman perheet

Yhden vanhemman perheissä usean etuuden yhtäaikainen käyttö on keskimääräistä yleisempää. Yhtäaikaiset sosiaaliturvaa heikentävät muutokset ja indeksitarkistusten jäädytykset kertautuvat voimakkaasti. Heikennykset yleiseen asumistukeen, toimeentulotukeen, lapsi- ja huoltajakorotuksiin sekä työttömyysturvaan lisäävät riskiä pitkäaikaiseen lapsiperheköyhyyteen erityisesti työkyvyttömyyden, tahattoman työttömyyden tai osa-aikaisuuden kohdatessa ainoaa vanhempaa.

Monimuotoiset perheet -verkosto pitää näitä Sosiaali- ja terveysministeriön yhteisvaikutusarviossakin todettuja kumuloituvia vaikutuksia kohtuuttomina eikä kannata indeksitarkistusten tekemättä jättämistä. Erityisesti lapsi- ja huoltajakorotusten indeksijäädytykset osuvat yhden vanhemman perheisiin.

Lapsilisän yksinhuoltajakorotus on tärkeä tuki yhden vanhemman perheille, ja verkosto kannattaa sen korottamista.

On kuitenkin tärkeää huomioida, että yksinhuoltajakorotus koskee myös eronneita yhteishuoltajia ja hyvin toimeentulevia yhden vanhemman perheitä, mutta katsotaan toimeentulotukea vähentäväksi tuloksi. Näin ollen lapsilisiin ehdotettu 10-26 euroa/kk korotus kohdentuu kaikkiin muihin paitsi erityisen haavoittuvissa ja vaikeissa taloudellisissa tilanteissa toimeentulotuen varassa eläviin perheisiin.

Lapsen tai vanhemman menettäneet

Suurin osa lapsen tai vanhemman menettäneistä perheistä ei ole oikeutettu mihinkään yhteiskunnan tukeen, joka mahdollistaisi poissaolon töistä surun ja menetyksen vuoksi.

Usein turvaudutaan sairauslomaan ja vähimmäismääräiseen sairauspäivärahaan. Sairausloman tarve ja työkyvyn vaihtelu voi olla pitkäkestoista menetyksen vuoksi, jolloin osasairauspäiväraha on tärkeä tuki osa-aikaiseen työhön.

Nämä etuudet on sidottu indekseihin, joten indeksikorotusten tekemättä jättäminen osuu kipeästi suuren menetyksen kokeneisiin ja sen keskellä toimeentulon kanssa kamppaileviin perheisiin.

Lapsen menehtyessä lapsilisän maksaminen päättyy kuoleman jälkeisen kuukauden alussa. Perhe kuitenkin maksaa lapseen liittyviä kuluja vielä pitkään kuoleman jälkeen. Monimuotoiset perheet esittää lapsilisän maksamista kolme kuukautta lapsen kuoleman jälkeen. Koska lapsilisiin on budjetoitu varat, kunnes lapsi täyttää 17 vuotta, tämä ei aiheuttaisi lisäkustannuksia. Alaikäisiä lapsia kuolee vuosittain noin 200, eli muutos ei olisi talousvaikutuksiltaan suuri, mutta olisi merkittävä käden ojennus suuren menetyksen kokeneille perheille.

Verkosto esittää seuraavaa muokkausta Lapsilisälain 8 §:n toiseen momenttiin:

Jos lapsi kuolee, lapsilisän maksaminen päättyy seuraavan kalenterikuukauden alusta, kun kuolemasta on kulunut kolme kuukautta.

(Jos olosuhteissa tapahtuu sellainen muutos, että oikeus lapsilisään sen johdosta lakkaa, lapsilisän maksaminen päättyy muutosta seuraavan kalenterikuukauden alusta.)

Monikkoperheet

Erityisesti monikkoperheissä (kaksoset, kolmoset, neloset) kotihoidon tuki sekä osittainen ja joustava hoitoraha ovat tärkeitä, ja vaikuttavat perheen toimeentuloon, ostovoimaan sekä yhteiskunnan lisäpalveluiden tarpeeseen.

Vanhemman siirtyminen työmarkkinoille voi viivästyä, mikäli mahdollisuutta osa-aikatyöhön riittävän osittaisen hoitorahan myötä ei ole.

Verkosto esittää kotihoidon tuen sekä osittaisen ja joustavan hoitorahan jättämistä pois indeksijäädytysten piiristä.

Vuosittain syntyy kaksoset 600–650 perheeseen ja kolmoset 5–10 perheeseen. Neloset ovat hyvin harvinaisia. Monikkoperheet kohtaavat erityisen suurta taloudellista kuormitusta yhtäaikaisten hankintojen ja kulujen vuoksi verrattuna yksittäin syntyneisiin lapsiin.

Verkosto esittää tämän vuoksi seuraavaa lisäystä esitykseen Lapsilisälain 7 §:n uuden viidennen momentin loppuun:

Monikkolasten (kaksoset, kolmoset ja neloset) lapsilisä maksetaan korotettuna 10 eurolla monikkolasta kohti kalenterikuukaudessa.

Vaikutukset perheellistymiseen ja syntyvyyteen

Monimuotoiset perheet -verkosto on huolissaan indeksijäädytysten vaikutuksista lapsihaaveiden toteuttamiseen, erityisesti nuorten aikuisten ja opiskelijoiden osalta.

Sosiaali- ja terveysministeriön yhteisvaikutusarvion mukaan sosiaaliturvamuutokset kasvattavat pienituloisuutta eniten nuorten aikuisten ja yksinhuoltajien keskuudessa. Etuudensaajaryhmistä suurimmat vaikutukset osuvat opiskelijoihin ja työttömiin.

Talouteen ja työttömyyteen liittyvät epävarmuudet olivat keskeisimpiä syitä lapsitoiveiden toteuttamisen lykkäämiseen tai niistä kokonaan luopumiseen, Väestöliiton Perhebarometrin 2022 mukaan. Alle 35-vuotiailla yhden lapsen vanhemmilla tärkein syy lykätä lastensaantia oli perheen taloudellinen tilanne. Lapsettomista 20-34-vuotiaista noin viidesosa piti taloudellista tilannetta ja asuntonsa kokoa painavana syynä lapsisuunnitelmien lykkäämiseen.

Koska kaikkien sukupuolien, erityisesti naisten, hedelmällisyys laskee jyrkästi viimeistään 35 ikävuoden jälkeen, olisi tärkeää taata nuorille aikuisille ja opiskelijoille riittävä toimeentulo, joka mahdollistaisi lapsihaaveiden toteuttamisen nuorena aikuisena ja opiskelijana.

Tämän vuoksi Monimuotoiset perheet -verkosto esittää erityisesti **opintorahan huoltajakorotuksen poistamista indeksijäädytysten piiristä**.

Vaikutukset lapsiperheiden toimeentuloon

Indeksijäädytykset koskettavat erityisen haavoittuvissa asemissa olevia perheitä, kuten työttömiä, sairaita, työkyvyttömiä sekä kansainvälistä suojelua hakevia vanhempia ja lapsia.

Lapsilisään esitettävät korotukset ovat ehdottoman kannatettavia, mutta hallituksen muut sosiaaliturvaan kohdistuvat muutosesitykset leikkaavat monien lapsiperheiden käteen jääviä tuloja moninkertaisesti korotuksiin nähden.

Lapsilisä kohdentuu verottomana tulona myös hyvin toimeentuleviin ja varakkaisiin lapsiperheisiin, mutta ei paranna erityisen haavoittuvassa asemassa olevien toimeentulotuella elävien perheiden taloudellista tilannetta. Lapsilisän korotukset siis lisäävät tulo- ja varallisuuseroja perheiden välillä.

Lapsilisän korotukset eivät riitä kompensoimaan sosiaaliturvan leikkauksia.

Sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutusten arviointia on myös lisättävä ja jatkettava. Lapsiasiainvaltuutettu on todennut tähän mennessä tehdyt vaikutusarvioinnit liian suppeiksi. Ne myös keskittyvät vain taloudellisiin vaikutuksiin, jotka jo aiheuttavat suurta huolta erityisesti opiskelijoiden, nuorten aikuisten ja yhden vanhemman perheiden osalta.

Kuten lapsiasiainvaltuutettu on todennut, myös Monimuotoiset perheet -verkosto muistuttaa, että lainsäätäjillä on velvoite lapsivaikutusten ja vaihtoehtoisten toimenpiteiden arviointiin ja varmistamiseen.

Lähteitä

Sosiaali- ja terveysministeriö: Vuoden 2024 sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutusten arviointi

Lapsiasia-valtuutetun lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle julkisen talouden suunnitelman ja valtion talousarvio-esityksestä sosiaaliturvan muutosten yhteisvaikutusten sekä hoitoon pääsyn (ml. mielenterveys-palvelut) näkökulmasta

Lisätietoja:

Emma Kolu
Johtava asiantuntija
Monimuotoiset perheet -verkosto
050 302 4948
emma.kolu@monimuotoisetperheet.fi

Monimuotoiset perheet -verkosto

Kymmenen suomalaisen perhejärjestön yhteistyöverkosto, johon kuuluvat Adoptioperheet ry, kahden kulttuurin perheiden Familia ry, KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry, Lapsettomien yhdistys Simpukka ry, Perhehoitoliitto ry, Sateenkaariperheet ry, Suomen Monikkoperheet ry, Suomen nuoret lesket ry, Suomen Uusperheiden Liitto ry ja Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry.

Edustamme yhteensä yli kolmasosaa suomalaisista perheistä.

www.monimuotoisetperheet.fi